

Holstenerne som ham —, hvor let der kunde komme en Modsætning frem imellem Danmarks og Tysklands Tarv, som ikke var til at udjævne, saa var det første stærke Indtryk, de fik efter Freden, en Følelse af, at deres Stilling som danske Statsborgere vanskeliggjorde det for dem at opnaa en saadan Udvikling af deres tyske nationalt-politiske Liv, som de ønskede. Den Reaktion, der snart fik Magten i Tyskland, kunde for en Tid trænge slige Følelser i Baggrunden; men naar atter det nationale Liv kom i stærkt Røre i Tyskland, og naar andre Stridsspørgsmaal kom paa Bane, der skærpede Modsætningen mellem dansk og tysk, hvorledes vilde det saa gaa med den Dobbeltthed, der havde vist sig helt igjennem Rists Virksomhed og utvivlsomt i samme Grad fandtes hos mange loyale Holstenerne, den Dobbeltthed, hvorefter man ikke blot havde et Fædreland i den danske Stat, men ogsaa et i „*das deutsche Vaterland*“? Ingen kan læse Rists *Lebenserinnerungen* igjennem, uden at han idelig kommer til at tænke derpaa. Rist selv slap for at vise det ved sit eget Liv, da han døde 1847, Aaret førend det slesvigholstenske Oprør og den tyske Enhedsbevægelse satte den holstenske Loyalitet paa en alvorlig Prøve.

E. Holm.

-
- Beiträge zur Lübisches-Hansischen Geschichte, ausgewählte historische Arbeiten von Wilh. Mantels.** Jena 1881. 8vo. XXXI + 391 SS. med Portræt og 1 Plade med Segl.
- Die Recesse und andere Akten der Hansetage 1256—1430.** V. Leipz. 1880. 4to. IX + 619 SS.
- Hansisches Urkundenbuch bearb. v. Konstantin Höhlbaum. II.** Halle 1879. 4to. XII + 395 SS. og en Side med Rettelser.

Som Indledning til det førstnævnte af ovenstaaende Værker er der meddelt en Levnedsskildring af Professor Wilhelm Mantels

(† 1879) paa omtrent 2 Ark, der ligeledes foreligger i Særtryk. En yngre Medarbejder, Samlingens Udgiver, Dr. Koppmann, har her i taknemlig Kjærlighed opfrisket Mindet om en jævn Mands stille Gjerning, der længe vil overleve den Forglemmelse, som ellers oftest følger Døden i Hælene.

I Virkeligheden var Wilh. Mantels dog ikke andet end en Mand, som forholdsvis tidligt kom til Ro i en Skolemands beskædnede Stilling i sit eget Ungdomshjem, det gamle berømmelige Lübeck. Men ligesom han i sit Kald lagde Vægten mere paa at oplive og oplyse end paa at rette og revse, saaledes førte han dette sit humane Anlæg ogsaa ud i Livet i Forholdet til sine Medborgere. Selv lykkelig ved Besiddelsen af en omfattende Kundskab fandt han sin Glæde i gennem Foredrag og Afhandlinger at fremstille for sin Samtid til Opmuntring eller Efterligning Billeder af den Fortid, da Magt og Glands knyttede sig til Lübecks Navn.

Lidet paaagtet udenfor sin Hjemstavns Mure og vel næppe engang der paaskjønnet efter Fortjeneste vedblev han altsaa i mange og lange Aar at forske i sin Fædrestads gamle Historie, medens Omverdenen ellers bevægedes af Ideer, der kun have lidet tilovers for Historiens Lærdomme. Men da Omslaget efterhaanden indtraadte, blev han følgelig ogsaa en af de første fuldtruede Arbejdere, paa hvilke Opmærksomheden fæstede sig, og en af Førerne i Bevægelsen.

Ikke blot blev han saaledes i særlig høj Grad knyttet til den Baierske historiske Commission, da denne besluttede sig til at hellige en stor Del af sin Kraft til det gamle Hanseforbunds Historie; men da den hanseatiske historiske Forening dannedes 1871, kaaredes han til Formand deri. At man herved gjorde det rette Valg, kan skjønnes alene af en saadan Omstændighed som den, at det unge Samfund allerede nu raader over en aarlig Indtægt paa 11,500 Rigsmark. Thi at noget Saadant har kunnet opnaas, er kun Følgen af en Virksomhed, der maa fremkalde de Udenforstaaendes Højagtelse, samtidigt med at den ledes paa en Maade, som knytter de Medvirkendes Interesse og Kjærlighed til Foretagendet.

Men at netop Mantels var skikket som Faa til at blive

en Leder af denne Art, vil vistnok Enhver indrømme, der om endogsaa kun gennem flygtigt Bekjendtskab engang havde faaet Øje paa den milde, værdige Skikkelse med dens Præg af legemlig Lidelse, eller som have hørt hans Udtalelser, skaansomme i Dommen, men fulde af Iver og Omhu for de yngre Medarbejderes Velfærd, fulde af Jubel over deres Held og fulde af Deltagelse for deres Mismod. Altid rede til at hjælpe og altid villig til at træde tilbage for Andre er derfor ogsaa et Ord om ham, der lyder fra disse Medarbejderes Kreds.

Over hans egen videnskabelige Gjerning har der forsaavidt hvilet en uheldig Stjerne, som det ikke blev ham forundt at afslutte sine Forberedelser til Udgaven af de Hanseatiske Krøniker. Men allerede længe har man erkjendt, at der til et virkeligt Studium af Nordens og Nordtysklands Historie paa Hansevældens Tid hørte Kjendskab til forskjellige Arbejder af Mantels. Som Lejlighedsskrifter, navnlig til Skole-Festligheder, havde de imidlertid den Fejl, at de kun sjældent kom for i Boghandelen, saa at det ogsaa af den Grund maa regnes Dr. Koppmann til stor Fortjeneste i den ovennævnte Udgave at have samlet de betydeligste af disse Arbejder. Desværre er det Hele dog kun omtrent 25 trykte Ark, hvoraf endda en Del for Udlændinge ikke vil frembyde særlig Interesse. Men ikke mindst en Dansk Historiker vil finde sig rigelig lønnet ved at gjøre Bekjendtskab med Afhandlingen (S. 131—76) om Marquard Westensee, en selvraadig Holstensk Røverridder, hvem dog tilsidst ikke engang hans Tilslutning til Valdemar Atterdag kunde frie for Gjengældelsen, eller ved i den om de Hanseatiske Flaadeførere, Joh. Wittenberg, Brun Warendorp og Tidemann Steen (S. 177—229), at blive mindet om Søkampe af største Betydning for vort Fædreland 1362, 1369 og 1427, eller ved endelig i det sidste af Stykkerne (Nr. 10) at faae nøjere Rede paa den Herman Bonus, der havde været Lærer for Hertug Hans den Ældre og siden blev en af Lübecks Reformatorer. Men naar man da sender den afdøde Forfatter en venlig Tak, bør man heller ikke glemme den omhyggelige Udgiver, hvis nænsomme Haand har tilvejebragt en fuldere

Overensstemmelse mellem det Meddelte og en og anden senere fremdragen Oplysning.

Samme Udgiver har ligeledes besørget det andet af de ovennævnte Skrifter, 5te Del af Hanserecesserne, hvis For-gængere tidligere ere blevne omtalte her i Tidsskriftet¹⁾. Denne Gang omhandles Forbundets Historie for Aarene 1400—1410, og Dronning Margretes Forhandlinger med den Tydske Orden om Gjenerhvervelsen af det tabte Gulland spille en væsenlig Rolle heri. At Oplysningerne om disse imidlertid for en Del savne Nyhedens Interesse, ligger deri, at Silfverstolpe nylig i sit Diplomatarium har aftrykt det meste af det herhen hørende Materiale, ligesom det allerede forhen var benyttet af Voigt, efter hvem den for tidligt bortkaldte Jens Paludan-Müller atter skildrede den forviklede Sag i sin Pris-Afhandling om Gulland. Af andre nordiske Emner spille Strandretten og Møntvæsenet den største Rolle; men særlig Opmærksomhed fortjener Uddraget af et Par Breve om den Falske Oluf, der dog ligeledes foreligge trykte i den yngre Behrmanns lille Afhandling (fra 1846) om Kong Oluf Hagensøns Død²⁾. Men ogsaa det, der saaledes maaske forud kunde være kjendt, findes her dog for første Gang i sin rette Sammenhæng og i større Omfang end andensteds, da nye Kilder navnlig fra Danzig ogsaa have tilført nyt Stof. Derhos er Udgivelsen besørget med en Omhu og en saa fuld Forstaaelse af Opgaven, at den gode Mening om dette Foretagende ikke blot bestyrkes, men forøges.

Hvor levende Andel Prof. Mantels end fra første Færd til det Sidste tog i disse Recessers Udgivelse, var hans Forhold til det i Overskriften anførte Hanseatiske Diplomatarium om muligt dog endnu inderligere, eftersom det udgives af den Forening, hvis Formand han var, og som derfor ogsaa har helliget det her omtalte Bind til hans Minde. Nærværende

¹⁾ 4 R. II 949 f., V L. 1 ff.

²⁾ Uoverensstemmelsen i Dateringen falder alene denne Forf. til Last, sml. Nord. Litt. Tidsskrift 1846 Nr. 16 (Konigsfeldt), Keyser: Den Norske Kirkes Hist. II 408², Munch: Norges Hist. i Unionstiden II 269¹.

Anmelder har i sin Tid i dette Tidsskrift¹⁾ udtalt sin fulde Anerkjendelse af det første Bind, baade hvad Indhold og Udgivelsesmaade angik. Han kan ogsaa nu fuldstændigt henholde sig dertil, kun muligvis med et lille Forbehold med Hensyn til Udtogenes Kortfattedhed, der undertiden synes større end ønskeligt. Men ligesom dette nærmest antyder en meget uselvsk Opfattelse hos Udgifveren, Arkivar Höhlbaum, af den ham betroede Gjerning, saaledes vidner Alt om hans utrolige Flid og fremragende Dygtighed. Det er en god Prøve paa en kraftig Villie at kunne vedligeholde en usvækket Iver overfor en stor Opgave af denne Art, hvor Vanskelighederne næppe opdages af dem, der benytte Værket som stadig Haandbog, men de uundgaaelige Mangler maaske saa meget lettere kunne falde i Øjnene. Men lidet skjønsomt vilde det være at fremkomme med Smaaanker f. Ex. over en og anden Angivelse i Sted-Registeret, hvor der er en saa overvættets rig Opfordring til Tak. Uden altsaa at fordybe os i Enkelthedernes Mængde skulle vi blot gjøre opmærksom paa et Par Anmærkninger, hvoraf den ene (til Nr. 288) indeholder en værdifuld Kritik af Foeks Skildring af Erik Menveds bekjendte Tog mod Stralsund, og den anden (til Nr. 401) viser os Handelsmænd fra Rarders 1324 i Forretninger med Byen Sluys i Flandern. Et storartet Arbejde foreligger her lykkeligt udført, hvorfor vi bringe baade Udgifveren og Foreningen vor bedste Lykønskning og Tak.

---

¹⁾ 4 R. VI L. 29 ff.

Fr. Krarup.